

MANAWIYAT MINBERI

ИСЛАМ КАРИМОВ: МӘНАҒИЯТ- ИНСАН КӨЗҚАРАСЛАРЫНЫҢ ӨЛШЕМИ

С.Абаев – философия ғилмлериниң кандидаты, доцент

Әжинияз атындағы Нәкис мәмлекетлик педагогикалық институты

М.Якубов – философия ғилмлериниң кандидаты, доцент

Бердақ атындағы Қарақалпақ мәмлекетлик университети

Таянч сўзлар: мустақилик, маънавият, тарбия, рухий покланиш, инсон, иймон, қарашлар мезони, енгилмас куч.

Ключевые слова: независимость, духовность, воспитание, духовное очищение, человек, мера мировоззрения, непобедимая сила.

Key words: independence, spirituality, education, spiritual refinement, a man, measure of world view, invincible force.

Дүньялық цивилизацияның басып өткен жолы халқымыздың оғада бай тарихы мәнағий, рухый хәм идеологиялық мәселелерди шешпей турып, алға қойылған уллы мақсетлерге ерисиў мүмкин емеслигин айқын дәлилдеп көрсетти. Бул тарихый объектив шынлықты Биринши Президентимиз Ислам Каримов оғада терең түсине отырып, ҳүкимет басшылығына келгеннен баслап мәнағий мәселесине айрықша итибар берди. Оның терең исеними бойынша мәнағий болмаса, ғарезсизлик те жоқ, раўажланыў да жоқ, бахытлылық та жоқ, адамларда ийман-исеним де, диянат та, елде әдалат та болмайды, адамларда Ұатан хәм еркинлик сезимлери де қәлиплеспейди. Биринши Президентимиз мәнағий түсинигин халқымыздың болмысын, күнделикли турмысын хәм келешегин белгилейтуғын оғада әхмийетли кубылыс сыпатында ортаға қойды, өз шығармаларында миллий ғарезсизлик, мәнағий, экономика, миллий мәмлекетшиликти бир пүтинликте қарап келди.

Мәнағийттың инсан хәм жәмийет ушын әхмийетин белгилеў зәрүрлиги, бәринен де бурын, мәнағийттың мәнис-мазмунын илимий анализлеўди талап етеди. Өйткени, “Мәнағийт деген не?” деген саўалға жуўап бермей турып, оның адамзат турмысындағы ролин түсинуї мүмкин емес.

Коммунистлик идеологияның жеке ҳәкимшилигине тийкарланған советлик дүзим дәуиринде мәнағийт мәселеси айрықша илимий машқала сыпатында үйренилмеді. Илимий хәм көркем әдебиятта, оқыўлық хәм оқыў-методикалық қолланбаларда мәнағийт мәселеси айрықша анализленбеди, сөзликлерде мәнағийт түсиниги талқыланды. Ал, миллий мәнағийт туўралы айтатуғын болсақ, оны унамлы ҳәдийсе сыпатында баҳалаў мүмкин болмады. Өйткени, бул жағдай жәмийетлик бирликти бузатуғын миллетшиликтиң көриниси деп есапланатуғын еди. Ол ўақытлары формасы бойынша миллий, мазмуны бойынша социалистлик бир пүтин совет мәдениаты туўралы көп сөзлер айтылды. Хаслында, бул хәр бир миллеттиң формасы жағынан да, мазмуны жағынан да миллий мәдениатының хәм мәнағийттың бар екенлигин бийкарлаў еди.

Журтымыз ғарезсизликке ерискеннен кейин миллий мәнағийттымызды формасы хәм мазмуны бойынша өз ара тутас үйрениў иси жолға қойылды. Алымлар буны ғарезсизлик жағдайында пайда болған миллий ой-пикиримизди раўажландырыўдағы жаңа бағдар деп баҳалайды. Бул жаңа бағдардың қәлипlesiўи ғарезсизликтиң инициаторы Ислам Каримовтың аты менен тиккелей байланысly. Оның шығармаларында мәнағийттың жәмийетлик функциялары көрсетип ғана қойылмастан, жәмийет хәм инсан өмири ушын шешийўи әхмийетке ийе болған мәнағийт түсинигиниң мәниси хәм мазмуны биринши болып баян етилди, бул түсиникти хәр тәрәплеме илимий анализлеў баслап берилди.

Дүньяда жасаўшы барлық халықларда мәнағийт қәлиплескен, өйткени мәнағийт жоқ жерде инсанның өзи жоқ. Мәнағийттың улыўма инсанийлық мәниси адамларды өз ара түсинисийге, туўысқанлық байланысларды орнатыўға алып келди. Ислам Каримовтың пикиринше, мәнағийт адамлардың өмиринде

соншелли уллы хызмет атқарады, ол инсанға хаўадай, суўдай зәрүр. Мәнағийттың мәниси белгилеўде адамды қоршаған материаллық дүнья, социаллық турмыс, оның жасаў тәризи хәм басқа инсанлар менен қатнасықлары шешийўи орын ийелейди. “Жер, шаңарақ, ата-ана, балалар, туўған-туўысқанлар, қоңсы-қобалар, халық, ғарезсиз мәмлекетимизге садықлық, инсанларға хұрмет, исеним, яд, хұждан, еркинлик мәнағийттың мәниси, әне, усындай кең” [1:77-78]. Мәнағийт жекке адамға биологиялық жол менен ген арқалы әўладтан әўладқа өтетуғын нәрсе емес. Керисинше, “инсан өзин халықтың бир бөлегі деп сезгенде ғана, ол ҳаққында ойлап мийнет етип жасағанда ғана мәнағийт пенен тутасады” [1:78].

Мәнағийт адамларға туўры жол көрсетеди, өмирдиң мәниси тек байлық арттырыў ғана емес, ал адамгершилик, инсаплылық, ийманлылық екенлигин бәрхама ядқа салып турады, адамзат өмирине турақлылық, аманшылық бағышлайды, қыйыншылықлардан шығыўдың жолларын көрсетеди. Халқымыз тарихы жоқары мәнағийтлы дүньялық мәдениаттың жарқыраған жұлдызлары болған исимлерге бай. Ибн Сино, Фарабий, Беруний, Эл Хорезмий, Фарғаний, Имам Бухарий, Имам Термизий, Ахмад Яссауий, Бахаўатдин Нақышбанд, Нажмитдин Кубра, Замахшарий, Сулайман Бақырганий, Улығбек, Наўайы, Бердақ, Әжинияз хәм т.б өмири хәм мийнетлери илим хәм мәнағий жетиклик жолындағы өшпес қахарманлық болып есапланады. Бул уллы ата-бабаларымыздың дүньялық мәдениатқа қосқан үлеслери хәм жеке өмирлери өзлигимизди аңлаўда хәм бүгинги жасларымызды мәнағий тәрбиялаўда үлкен әхмийетке ийе екенлиги бәрхама ядымызда турыўы керек.

Биринши журтбасшымыз «дәслеп адамларға материаллық байлық берий, оннан кейин мәнағийт ҳаққында ойлаў керек дейтуғынлар ҳақ болмаса керек»-деп атап көрсете отырып, «мәнағийт- инсанның, халықтың, жәмийеттиң, мәмлекеттиң күш-күдирети» екенлигин жәриялады. “Ол жоқ жерде хеш қашан бахыт болмайды... Мәнағийтты бекемлеў ушын мийнет хәм қаржыны аяў - өз келешегине балта урыў деген сөз”, [1:79] – деп жуўмақ шығарады. Мәнағийтты қайта тиклеў хәм раўажландырыў миллий мәнағийттымыздың табысларын және дәстүрлерин, сондай-ақ, дүньялық улыўма инсаний мәдениатты қабыл етий менен тиккелей байланысly.

Биринши Президентимиздиң мийнетлериндеги идеялардан келип шығатуғын болсақ, мәнағийт түсиниги мына үш нәрсеге тийкарланады: *Бириншиден*, улыўма инсаний қәдириятлар. Өйткени, биз жер жүзиндеги халықлардың биримиз, сонлықтан дүнядағы барлық инсанларға тән болған улыўма инсаний қәдириятлар биз ушын зәрүр, онысыз биз жасай алмаймыз. *Екиншиден*, халқымыздың мың жыллар даўамында топлаған өзине тән миллий мәнағийтты, дәстүрлери хәм үрп-әдетлери бар. Олар басқа халықлардикинен ажыралып турады, өйткени бизиң миллий қәдириятларымыз тек өзимизге тән болған тәбийий жағдайда, тарихый тәғдирде, турмыс тәри-

зинде, социаллық, экономикалық хәм сиясий қатнасықлар системасында қәлиплескен, раўажланған хәм хәзирги дәрежесине келген. Сонлықтан мәдений колониализм жағдайында аяқ астына басылған және биразы умытыла баслаған мәнаўиятымызды қайта тиклеў хәм турмысқа енгизиў миллет сыпатында өзлигимизди аңлаў менен барабар. *Үшиншиден*, диний қәдириятлар. Хәқыйқатында да, бизиң халқымыздың мың жыллар даўамында мәнаўиятының қәлиплесиўинде хәм раўажланыўында әйемги динлер, әсиресе, зардуштийлик, соңғы он төрт әсир даўамында ислам дини шешиўши роль атқарған. Биринши Президентимиз айтқанындай, «ислам дини – ата бабаларымыздың муқаддес исеними. Усының арқасында халқымыз мың жыллар даўамында мәнаўиятын, бай мийрасын хәм өзлигин аман сақлап келген.

Дин халықтың мәнаўиятын пәк сақлаўда, адамлар арасында мийрим-шәпәт орнатыўда үлкен хызмет еткен. Адамларды мұдамы жақсылыққа, ийгиликли ислерге баслап отырған» [2:79].

Демек, мәнаўият туўма қәсийет емес. Инсан өзине дейинги топланған миллий хәм улыўма инсаный қәдириятларды өзине синдире отырып, өз Ұатаны, миллети хәм шаңарағы ушын пидайылық пенен физикалық хәм руўхый мийнети нәтийжесинде ғана мәнаўиятқа ериседі. Олай болса «Мәнаўият - тәғдирдиң саўғасы емес. Мәнаўият инсан қәлбинде қамал табыўы ушын ол шын жүрегинен хәм хұжданлы түрде ақыл хәм кол менен мийнет етиўи керек» [2:8].

Мәнаўият - өзгермес, қабыл ете берсе болатуғын таяр догма емес, ал ол байып, толығып баратуғын жанлы қубылыс, бәрхама хәрекеттеги үзликсиз процесс.

Ислам Каримовтың атап көрсетиўинше: «Мәнаўият үзликсиз хәрекеттеги процесс болады. Пикир, ойлаў, сана-сезим тыным билмегениндей, олардың өними болған мәнаўиятта бәрхама өзгерис хәм жаңаланыў да болады» [3:21].

Биринши Президентимиздиң мәнаўият мәселеси баян етилген шығармаларын дыққат пенен үйренетуғын болсақ, биз мына шынлықты айқын аңғарамыз: мәнаўият түсинигиниң мәнис-мазмуны биреўинен екіншисине өткен сайын дәретиўшилиқ пенен избе-из байытылып, толықтырылып барылады. Журтбасшымыз Ислам Каримовтың **«Жоқары мәнаўият-жеңилмес күш»** атлы китабындағы мәнаўият хәққындағы пикирлери - буның жарқын дәлили. Бул китапты ХХІ әсирде жарық көрген мәнаўият қубылысы туўралы усы ўақытқа шекем адамзат топлаған идеялардың квинтэссенциясы болған әжайып фундаменталь шығарма деп атақ орынлы болады.

Китапта Биринши журтбасшымыз алымларымыз арасында мәнаўият түсиниги бойынша хәр түрли илимий, философиялық, әдебий хәм әпиўайы түрдеги көплек анықламалардың бар екенлигин айта келип, бул түсиникти тек ғана «мәни», «мағана» деген сөзлер менен шегаралап болмайды, деп атап көрсетеді. Өйткени, инсанды инсан қылатуғын, оның санасы хәм руўхыяты менен ажыралмас байланыслы болған бул түсиник хәр бир адам, жәмийет, миллет хәм халықтың турмысында хеш нәрсе менен өлшеп болмайтуғынлығы айрықша орын тутады. Биринши Президентимиз бул шығармада өзиниң көп жыллық изертлеўлерин улыўмаластырып, мәнаўияттың төмендеги классикалық анықламасын береді: «Мәнаўият–инсанды руўхый пәклениўге, қәлбиниң улғайыўына шақыратуғын, адамның ишки дүньясын, еркин бекем, ийман-исенимин пүтин ететуғын, хұжданын оятатуғын теңсиз уллы күш, оның барлық көзқарасларының өлшемидур...» [4:19]. Ислам Каримовтың пикиринше, «мәнаўият» түсиниги жәмийет турмысындағы идеялық, идеологиялық, мәрипий, мәдений, диний хәм

әдеп икрамлық көзқарасларды өзінде толық бириктирип турады. Сонлықтан да, бул мәселелерди анализлегенде, олардың барлығын улыўмаластырып, кең мәниде «мәнаўият» түсиниги менен сүүретлеў мүмкин болады. Шығармада мәнаўият түсинигиниң мәнис-мазмунын анықлаиуғын тийкарғы белгилер сыпатында *бириншиден*, руўхый пәклик хәм хадаллық қәлбиниң улғайыўы, *екиншиден*, адамның ишки дүньясының хәм еркиниң бекемлиги ийман-исениминиң пүтинлиги, *үшиншиден*, хұжданның мұдама ояў, пәк, сергек болыўы көрсетиледи және олар турмыслық фактлер менен анализленеди.

Бул анықламада оғада қурамалы, кең мәнили мәнаўият қубылысының баслы белгилери терең хәм анық сәўлесин тапқан. Олардың *бириншиси* - инсанның руўхый пәклениўи, қәлбиниң улғайыўы болып, бул мәселени анализлеў негизинде автор инсанлар турмысында бир-бирине қарама-қарсы болған, бирин-бири бийкарлаўшы еки түрли көзқараслардың хам турмыс тәризиниң бар екенлигин исенимли түрде баян етеди. Оның образлы етип айтқанындай, кимдур Рахман (Құдайдың жетегинде жүрсе, кимдур Шайтанның жетегинде жүреді. Өз нанын хадал мийнет пенен табатуғын, ел журтка ийгиликли ислери менен пайда тийгизетуғын, хадал хәм пәк жасаўды өзи ушын жоқары мақсет деп есаплайтуғын, тек бул дүнья ғана емес, ал ол дүнья, ақырет хәққында да ойлайтуғын инсанларға тән турмыслық көзқараслар менен бир қатарда буның қарама-қарсысы болған турмыслық көзқараслар да бар. Олар өмирдиң мәнис-мазмуны хәққында терең пикир жүргизбестен, тек өзиниң нәпсин ойлайтуғын, хәзликке берилип, жеңил-желпи турмыс кеширетуғын, Ұатан, ата-ана, перзентлер алдында миннетине бийпәрўа қарайтуғын адамлар болып есапланады. Бул топарға кириўшилер журтбасшымыз айтқанындай: «Жүзимин жең де бағын сорамаң», «Ебин тап та, еки аса» деген принцип менен жасап, өзлерин тап дүньяның хәқыйқый ийесиндей, кемшиликсиз өмир сүрип атырғандай, бахыт қусы басларына қонғандай сезиниўге урынады. Ең жаман жери, -бундай адамлардың турмыс тәризи әдиўли нийетлерди мақсет етип атырған адамларға унамсыз тәсир етиўи, екилениўлер хәм гумансыраўларды пайда етиўи мүмкин. Биринши Президентимиз жоқарыда көрсеткениндей, еки түрли турмыслық көзқараслардың бир-биринен әдеўир парк қылатуғынлығы хәққында жуўмақ шығарып былай дейди: Өз маңлай тери менен хадал жасаўшы инсанлар турмыстан разы, қәлби хәм жүреги тоқ, хұжданы пәк, руўхый дүньясы турақлы болып, елдиң хұрметине миясар болып жасады. Ал, нәпәклик жолға берилген, тек мал-дүньяға умтылып жасаған адам өмирин әрманлар хәм өкинишлер менен жуўмақлайды.

Руўхый пәклик, хадаллық, сол тийкарда инсан қәлбиниң мәнаўий әлеминиң кеңейиўи хәм жоқарылаўы хәққындағы мәселеге жуўмақ шығара отырып, Биринши журтбасшымыз былай дейди: «... Аллата-алланың өзи бизге буйырған кәмил инсан болыў, хадаллық хәм әдалат пенен турмыс кеширіў сыяқлы жоқары пазыйлетлердиң мазмунын тек терең аңлаў ғана емес, ал, усындай қәсийетлерге ийе болыў, оларға әмел қылып жасаў – адамзаттың мәнаўий байлығын белгилеп беретуғын тийкарғы өлшем, десек, хасла қәте болмайды» [4:25].

Мәнаўияттың *екинши* белгиси адамның ишки дүньясы хәм еркин бекем, ийман – исенимин пүтин қылыўда жарқын жүзеге шығады. Жоқары мәнаўиятлы инсан хәр қандай қыйын жағдайда да ийман-исениминиң пүтинлигин, өзиниң ишки руўхый дүньясының хәм еркинлигиниң куўатлы болыўын

жәмлей алады. Өзлігін жоғалтпайды, қандай жағдай болмасын Ұатанының, халқының мәпi ушын iс-хәрекет қылады. Журтымыз тарийхына нәзер тасласақ, биз бәрхама усындай болғанлығын көремиз. Мәселен, дерлик 130 жылдай даўам еткен патша Россиясының хәм советлик тоталитарлық дүзимнің зорлық-зомбылыққа тийкарланған үстемлиги дәуиринде де халқымыз өзлігін, тилин, динин, ийман-исенимин сақлап қалды. Дүньялық тарийхта мәнаўият, пукаралардың еркинің хәм ийман-исениминің беккемлиги халықларды кризислик жағдайлардан шығарып, раўажланыўға жол ашқанлығын көремиз. Мәселен, екінши дүнья жүзлик урыстан кейин оғада қыйын аўхалға түскен Япония хәм Кубла Корея халықлары беккем миллий мәнаўият тийкарында бүгин әжайып табысларға ерискенінің гүўасы болып отырмыз.

Мәнаўияттың **үшинши** белгиси - хұжданның пәклиги, сергеклиги хәм мұдам ояў болыўы. Жәмийет турмысында мәнаўияттың бул белгилеринің орны айрықша. Хұжданы ояў хәм пәк инсан қыйналғанларға жәрдемлеседи, әдалат ушын гүреседи, әдилсизликтерге әпиўайы қарап тура алмайды, қыянет хәм сатқынлыққа хеш те жол қоймайды.

Жоқарыда сөз етилген мәнаўияттың белгилери инсанның өмиринің мәнис-мазмұнын белгилеп турады. Егер, олар болмаса, адам өмиринің мәниси қалмайды.

Биринши Президентимиз тәрәпинен мәнаўиятты қәлиплестириўдің хәм раўажландырыўдың факторлары сыпатында мәнаўий мийрас, мәдений байлықлар, әйемги тарийхый естеликлер (мәселен, «Авесто»), халық аўызеки дәретиўшилигинің әжайып дұрданалары (мәселен, «Алпамыс» дәстаны), миллий байрамлар (мәселен Наурыз), мұқаддес Ислам дини тәлибияты хәм шарият қағыйдаларын изертлеўге қосқан үлесимиз, илимий дәретиўшилиқ пенен шұғылланған уллы алымларымыз мийрасы, Сахыпқыран Амир Темур хәм уллы бабамыз Алишер Науайы мийрасы, миллий ағартыўшы жадидлер искерлиги, XX әсирдің атақлы илим-билим, әдебият ғайраткерлер дәретиўшилиги, шаңарақ, мәхәлле, тәлим-тәрбия системасы көрсетиледи.

Ислам Каримов инсанның руўхый дүньясын менсинбеўшилиқ, оны екилемши орынға қойыўдың илимий хәм әмелий жақтан пүткиллей надурсылығын дәлиллей отырып, төмендеги жуўмаққа келеди: инсан өзінде хәм материаллық, хәм мәнаўий қәсийет хәм белгилерди жәмлестирген әжайып дәретпе, жаратқанның уллы хәм сырлы құдиретинің көриниси. Соның ушын да оның ишки дүньясы, оған берилген пазыйлет хәм қәсийетлерди ақырына шекем аңлаў, түсиниўдің өзи-оғада қурамалы бир мәселе. Биринши журтбасшымыз инсан өмиринде мәнаўийлик хәм материаллықтың диалектикалық ишки бирлигин илимий-философиялық таллай келе, төмендеги шынлықты ортаға қояды: «...Инсанға тән үмит хәм умытылыўларды жүзеге шығарыў, оның саналы турмыс кешириўи ушын зәрүр болған материаллық хәм мәнаўий әлемди ушып баратырған қустың еки қанатына мегзетсек, ойлаўымша, орынлы болады» [4:67]. Мәнаўият- инсанның, халықтың, жәмийеттің хәм мәмлекеттің уллы байлығы хәм күш - құдиретинің дереги, бул өмирде мәнаўиятсыз хеш қандай адамылық мийрим - шәпәт, бахыт, әдиўли өмир болмаслығын атап көрсетип, Ислам Каримов: «Жер жүзінде қанша инсан, қанша тәғдир болса, хәр биринің өз мәнаўий әлеми бар. Мәнаўиятты түсиниў, аңлаў ушын дәслеп инсанды түсиниў, аңлаў керек», [4:29] деген терең мазмұнлы жуўмақ шығарады. Усылайынша инсан хәм мәнаўият диалектикасы ашып бериледи. Инсан кәмил, жәмийет жетилискен болыўы ушын мәнаўият жоқарылаўы тийис. Ал, өз гезегинде, кәмил инсан ғана жоқары

мәнаўиятты жарата алады, жетик жәмийетке, жоқары мәнаўий раўажланыўға жол ашады.

Биринши журтбасшымыз пикиринше, жәмийетте мәнаўият қаншелли жетилискен болса, раўажланыў соншелли табыслы болады. Соның ушын да, миллий-мәнаўий тиклениўге, мәнаўият саласындағы реформаларға биринши дәрежелі ұазыйпа сыпатында қараў лазым.

Биринши Президентимиз Ислам Каримовтың «Өзбекстанның өзинің жаңаланыў хәм раўажланыў жолы»(1992), «Жоқары мәнаўият – жеңилмес күш» (2008) хәм мәнаўият мәселесине арналған басқа да шығармаларындағы пикирлерди анализлей отырып, мәнаўиятқа тән болған төмендеги айрықшалықларды көрсетиў мүмкин:

- Мәнаўият - адамлар арасындағы мүнәсибетлерди хәм байланысларды тәртипке салыўшы қағыйдалар системасы;

- Мәнаўият - қәдириятлар, үрп-әдетлер, дәстүрлер, идеаллар, әдиўли идея хәм мақсетлер системасы;

- Мәнаўият - әдеп-иқрамлылық, мәденият, ағартыўшылық, философия, дин хәм тәлим-тәрбия системасынан ибарат бир тутас руўхый кубылыслар топламы;

- Мәнаўият - мәнаўий процеслер, инсанның өзін хәм оны қоршаған орталықты жетилистириўге қаратылған дәретиўшилиқ искерлиги хәм оның нәтижелери;

- Мәнаўият - инсанның кәмиллигинің, оның руўхый дүньясының жетилисиўинің дәрежеси.

- Мәнаўият - инсанларға тән болған мәнаўий талаптар хәм принциптер, Адам өмирин белгилеўши өлшемлер системасы;

- Мәнаўият - негизинде халықтың әдиўли идеялары қәлиплеседи, усы тийкарда миллий идея хәм идеология, сол тийкарда сиясат жүзеге шығады;

Жоқары мәнаўиятқа тийкарланған сиясат-жәмийеттің раўажланыўын, ондағы турақлылық хәм татыўлықты тәмийинлейди;

Биринши журтбасшымыз Ислам Каримовтың «Жоқары мәнаўият – жеңилмес күш» атлы мийнетинің жарыққа шығуы мәнаўияттаныў пәнин белгили өзине тән категория хәм нызамлар, түсиниклер хәм принциптер системасы сыпатында баян етиўге мүмкиншилиқ берди. Олардың мәнис-мазмұнын хәм формаларын баян етиўдің хәм классификациялаўдың илимий-методологиялық тийкары дәретилди. Бул пәннің тийкаргы категориялары болып мәнаўият, идея, идеология, мәденият, ағартыўшылық, дин, әдеп-иқрамлылық, гөзаллық түсиниклери болады. Бул улыўмалық категориялардың хәр қайсысын характерлейтуғын оғада көплеген түсиниклер болып, олар халқымыздың мәнаўий әлеминің оғада бай екенлигин көрсетеди.

Ислам Каримов пикирлеринен келип шыға отырып, мәнаўий раўажланыўда «мәнаўий хәм материаллық турмыстың тутаслығы нызамы», «мәнаўияттың инсан хәм жәмийет пенен ажыралмас байланыслылығы нызамы», «мәнаўий турмыстың жәмийетлик раўажланыўға байланыслылығы нызамы»ларының оғада әхмийетли роль атқаратуғынлығын көрсетиў мүмкин.

Жуўмакластырып айтқанда, Биринши Президентимиз елимизде жаңа демократиялық пукаралық жәмийет қурыў ушын мәнаўий тиклениў хәм раўажланыўдың шешиўши ролин айқын көре отырып:

Бириншиден, мәнаўият кубылысының, мәнис-мазмұнына, жәмийет хәм инсан өмириндеги орнына хәр тәрәппеке илимий анализ жасады, сөйтип мәнаўият ҳаққында миллий философиялық ой-пикирде жаңа бағдарды баслап берди;

Екиншиден, елимиздин рухий - манаўий тиклениў, жаңаланыў хэм раўажланыў концепциясын жаратты манаўият, идеология, ағартыўшылық, тәлим-тәрбия саласындағы алда турған түпкиликли ўазыйпаларды белгилеп берди, оны әмелге асырыўдың хэм илимий изертлеўдин методологиялық принциплерин ислеп шықты;

Үшиншиден, манаўий тиклениў хэм раўажланыў саласындағы бул машқалаларды шешиўге, теориялық концепцияларды реал турмысқа енгизиўге тиккелей өзи басшылық етти.

Фундаменталь басылым болған «Манавият: Асосий тушунчалар изоҳли лўғати» китабында манаўият феномени «Хәзирги заман жәмийетлик ой-пикиринин раўажланыўы биринши рет Президент Ислам Каримов тәрәпинен илимий-философиялық тәриплинип, теориялық жақтан тийкарлап берилген», деп айрықша атап көрсетилген. Адамзат тарийхы соны көрсетеди, егер, манаўият хәр тәрәплеме беккемленип, байып барса, әлбетте, жәмийет табыслы алға илгерилейди, хәр қандай қыйыншылықты жеңип, жаңа басқышларға ериседи. Керисинше қай жерде манаўият жарлыланып барса, жәмийетлик раўажланыў сәтсизликке ушырайды, халықтың дағдарыслардан шығыўы қыйынласады. Соның ушын да бир нәрсе анық, уллы шеклерге умтылған халық, мәмлекет өзиниң руўхый күшқуўаты болған күшли манаўиятқа ийе болыўы керек.

Бүгинги күнде Президентимиз Шавкат Мирзиёев басшылығында манаўий-руўхый саладағы жумыслардың мәнис-мазмуны хэм оны әмелге асырыўдың усуллары дәўир талабына сай жаңа басқышқа көтерилмекте. Оның бир қатар пәрманларында хэм хәрқыйлы әнжуманларда сөйлеген сөзлеринде бул тараўдағы жаңаша мазмун хэм ўазыйпалар анық-айдын белгилеп берилди. Атап айтқанда, 2017-2011- жылларда Өзбекстан Республикасын раўажлан-дырыўдың бес

тийкарғы Хәрекетлер стратегиясында, Өзбекстан Республикасы Президенти лаўазымына кирисиў салтанатлы мәресимине бағышланған Олий Мажлис палаталарының қоспа мәжлисинде, «Камолот» жаслар жәмийетлик хәрекетиниң IV Қурылтайында, имам кәтиплер менен өткерилген әнжуманда, басқа да ушырасыўларда шығып сөйлеген сөзлеринде манаўий-тәрбиялық ислерди кескин жақсылаўдың кешиктирип болмас ўазыйпалары баян етилди. Бул саланы басқарыўды жетилистириўдин илажлары «Манаўий-ағар-тыўшылық жумыслардың нәтийжелилигин арттырыў хэм саланы раўажландырыўды жаңа басқышқа көтериў ҳаққындағы Президентимиз қарарында айқын көрсетилип берилди. Журтбасшымыз “Тәрбия, тәрбия, тек ғана тәрбия”, “Өз баланды өзиң сақла” деген шақырықларды ортаға қоя отырып, пүткил манаўий-идеологиялық, руўхый-тәрбиялық жумыслардың нәтийжелилигин арттырыў ўазыйпасын қоймақта. Президентимиз Шавкат Мирзиёев Президентлик лаўазымына кирисиўге арналған әнжуманда: -“Жасларымыздың еркин пикирлейтуғын, жоқары интеллектуаллық хэм руўхый потенциалға ийе болып, дүнья жүзи көлеминде өз теңдеслерине хәрқандай тараўда бос келмейтуғын инсанлар болып камалға келиўи, бахытлы болыўы ушын мәмлекетимиз хэм жәмийе-тимиздин бар күш-имкантиларын жумсаймыз” [5] – деп айрықша атап көрсетти.

“Перзентлеримиз бизден гөре күшли, билимли, дана хэм, әлбетте, бахытлы болыўы шәрт” деген Биринши Президентимиз ортаға қойған уллы көрсетпени әмелге асырыў хәммеимиздин ўазыйпамыз, оны орынлай отырып, жасларды кәмил инсан етип тәрбияласақ, Биринши журтбасшымыз қәдирли Ислам Каримовтың руўхын шад етемиз, оның әдиўли идеяларына садықлығымызды әмелде көрсетемиз.

Әдебиятлар

1. Каримов И.А. Өзбекстанның өзиниң жаңаланыў хэм раўажланыў жолы. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1993.
2. Каримов И.А. Ғәресизлик хэм руўхыйлық. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1997.
3. Каримов И.А. Өз келешегимизди өз қолымыз бенен қурып атырмыз. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1999.
4. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. -Т.: «Маънавият», 2008.
5. Мирзиёев Ш.М. Еркин хэм абадан, демократиялық Өзбекстан мәмлекетин мәрт хэм уллы халқымыз бенен бирге қурамыз. / «Еркин Қарақалпақстан», 17-декабрь 2016-жыл.
6. Мирзиёев Ш.М. Нызам үстинлигин хэм инсан мәплерин тәмийинлеў – елимизди раўажландырыўдың хэм халық абданлығының гиреўи. / «Еркин Қарақалпақстан», 8-декабрь 2016-жыл.
7. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бүйича Харақатлар стратегияси тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. / «Халқ сўзи», 8 февраль 2017 йил.
8. Мирзиёев Ш.М. Физикалық хэм руўхый жетик жаслар – ийгиликли мақсетлеримизге жетиўде таянышымыз хэм сүйенишимиз болады. / «Еркин Қарақалпақстан», 4-июль 2017-жыл.

РЕЗЮМЕ

Мақолада Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислам Каримов асарларида илгари сурилған «маънавият» категориясининг мохияти ва амалий аҳамияти ёртилған, унинг рухий-тарбиявий сифатлари батафсил таҳлил этилған.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается сущность и практическое значение категории «духовность», разработанных в трудах Первого Президента Республики Узбекистан Ислама Каримова, подробно анализируется его духовно-воспитательная ценность.

SUMMARY

The article deals with the essence and practical significance of the category of spirituality, worked out in the books of the first President of the Republic of Uzbekistan Islam Karimov. There has been analysed the spiritual-educational value of this category.